OCHIUL ARTIFICIAL ŞI LIBERTATEA UMANĂ

Autor: Ioan Stanomir | 23 ianuarie 2022

Luciditatea pare, în zilele noastre, din ce în ce mai suspectă. Unanimitatea şi entuziasmul naiv copleşesc vocile sceptice. Un nou cult al progresului, la fel de intolerant în inflexibilitatea sa precum religiile politice ale veacului trecut, încolonează viitorul omenirii în acest marş spre perfecţiunea globală.

Ceea ce aceste priviri contemporane ignoră este condiţia însăşi a tehnologiei. Tehnologia nu poate exista în afara unui context definit de alegeri etice şi politice. Cât despre relaţia dintre avansul tehnologic şi înclinaţia totalitară, veacul XX este încărcat de exemple neliniştitoare. Iată de ce merită, poate, să repetăm un truism ce devine inacceptabil şi să reacţionăm: astăzi tehnologia este ambivalentă, de vreme ce ea poate servi nu doar ca sprijin al dezvoltării umane, ci şi ca instrument, formidabil, al întăririi sclaviei.

Imaginea unui timp în care oamenii, eliberaţi arcadic de grijile lor, vor lăsa maşinilor dotate cu inteligenţă umanistă şi caldă grija muncii zilnice este adorabilă în naivitatea ei. Totul pare să meargă spre bine în cea mai liberă şi senină dintre lumile posibile, par să sugereze cei care îmbrăţişează acest elan al speranţei fără de frontiere.

Şi totuşi, dacă acest viitor în care inteligenţa artificială este capabilă să întreacă performanţele umane este cu mult mai neliniştitor decât am dori să admitem? Şi totuşi, dacă acest viitor în care tehnologia este capabilă să imite elaborate mişcări al creierului este cu mult mai puţin paradisiac decât am fi pregătiţi să recunoaştem, în clipele de reverie colectivă?

Ochiul artificial pe care tehnologia care se naşte acum îl construieşte nu este un ochi inocent. Dimpotrivă, el este ochiul ubicuu al unui complex ce uneşte, simbolic, corporaţii şi state. Acest ochi artificial pe care îl simţim deja în acţiunea sa zilnică este în măsură

să ofere actorilor statali şi non-statali datele necesare spre a contura profilul cetăţenilor-utilizatori. Intimitatea dispare în acest spaţiu reglementat de curiozitatea artificială.

Geniul tehnologic, cel care a creat acest ochi ce vede şi intuieşte mişcările, este pregătit să zidească, treptat, un univers în care vocaţia totalitară a controlului permanent să fie o realitate cotidiană. Practica Republicii Populare Chineze indică, dincolo de orice îndoială, tipul de societate ce poate fi modelat astfel. Libertatea umană nu doar că este restrânsă: ea devine imposibilă şi inimaginabilă, de vreme de ochiul artificial al comunismului va fi atent la fiecare urmă digitală. Dictatura viitorului va pătrunde în acea intimitate de gânduri pe care o credeam până acum inaccesibilă.

Cât despre hedonismul nivelator ce animă mândra lume nouă, el se sprijină pe resursele infinite ale acestui ochi artificial. Ceea ce pare nevinovat este un sofisticat exerciţiu de analizare a comportamentului uman. Gusturi, sensibilitate, vise, dorinţe, toate aceste sunt fişate, stocate şi procesate. Omul este, în noua alcătuire digitală, o însumare de algoritmi. Datele permit studierea sa, ca într-un vast laborator de psihologie comportamentală. Omul nou, cel visat de spiritele totalitare, poate fi zămislit astăzi în ipostaza de utilizator docil şi reeducabil.

Domnia controlului artificial îngrădeşte libertatea umană şi o reduce la o iluzie vidată de substanţă, asemeni unui poster publicitar. Dincolo de extazul miracolului tehnologic se află voinţa statelor şi a corporaţiilor de a face din abolirea intimităţii şi a spaţiului privat temelia unui nou univers. Omul este prins în patul procustian al datelor adunate. Dezordinea creatoare a libertăţii este suspectă şi trebuie eliminată, definitiv.

Ghidat de stat şi de corporaţii, ochiul artificial alunecă peste o lume din care sufletul libertăţii a fost alungat, ca o relicvă a trecutului. Viitorul aparţine condiţionării entuziaste şi domesticirii de masă: distopia este, de acum înainte, verosimilă tehnologic.

Ilustrație: Anastasia Palii, ilustratoare